

Перелік джерел посилання

1. Желтухин Е. Как определить размер морального ущерба. *Судебно-юридическая газета*. 21.11.2011. № 113. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/38720-kak-opredelit-razmer-moralnogo-yshherba> (дата звернення: 30.01.2022).
2. Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : затв. наказом Мін'юсту України від 08.10.1998 р. № 53/5 (зі змін та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 30.01.2022).
3. Калинина А. Н. Теоретические и методические основы судебной психологической экспертизы по делам о компенсации морального вреда : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 2006. 28 с.

Ганна Віталіївна Левчук,

старший судовий експерт Київського НДІСЕ Мін'юсту України,

м. Київ, Україна,

e-mail: hanna.levchuk@kndise.gov.ua

Аналіз прийняття висновків судово-психологічної експертизи у справах щодо відшкодування моральної шкоди як доказу в судовій практиці

Hanna Levchuk

Adoption Analysis Conclusions of Forensic Psychology Analysis in Cases of Compensation for Moral Harm as Evidence in Judicial Practice

Анотація. Кількість призначень судово-психологічних експертиз в Україні у справах щодо відшкодування моральної шкоди з кожним роком зростає. Однак висновок експерта суди приймають не в повному обсязі, а в частині орієнтовного розміру моральної шкоди. Тому існує нагальна потреба перегляду процедури розрахунку орієнтовного розміру відшкодування моральної шкоди.

Ключові слова: судово-психологічна експертиза, моральна шкода, орієнтовний розмір моральної шкоди.

Abstract. Number of forensic psychological evaluation appointments in Ukraine in cases of compensation for moral harm is growing every year. However, courts do not accept the expert conclusion in full, but in terms of approximate amount of moral harm. Therefore, there is an urgent need to review the procedure for calculating the approximate amount of compensation for moral harm.

Keywords: forensic psychology analysis, moral harm, estimated amount of moral harm.

Судово-психологічні експертизи у справах щодо відшкодування моральної шкоди, що перебувають у провадженні органів досудового розслідування чи суду, вирішують питання ступеня, динаміки особливостей зміни психічної діяльності потерпілого/позивача в контексті обставин і визначають орієнтовний розмір відшкодування моральної шкоди, завданої потерпілому/позивачу у справі [2].

Однак складання висновку експерта — це тільки проміжний етап, завершальним етапом виступає вивчення та аналіз даного висновку судом. Суд оцінює докази за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному, об'єктивному та безпосередньому дослідженні наявних у справі доказів. Жодні докази не мають для суду заздалегідь встановленої сили. Суд оцінює належність, допустимість і достовірність кожного

доказу окремо, а також достатність і взаємний зв'язок доказів у їх сукупності. Суд надає оцінку як зібраним у справі доказам взагалі, так і кожному доказу (групі однотипних доказів), який міститься у справі, мотивує відхилення або врахування кожного доказу (групи доказів), що зазначається у ст. 89 ЦПК України [10].

Основні критерії оцінки висновку експерта з точки зору компетентності експерта складаються у дослідженні питань, поставлених перед експертом, і віднесення їх до тієї чи іншої галузі знань; ознайомлення з даними, що характеризують експерта як спеціаліста в певній галузі знань [8]. Допустимість висновку експерта припускає належність суб'єкта експертизи, процесуальну придатність об'єктів, дотримання процесуального порядку призначення та проведення експертизи та правильне оформлення її результатів [1]. Розмір грошового відшкодування моральної шкоди суд визначає залежно від характеру правопорушення, глибини фізичних і душевних страждань, погіршення здібностей потерпілого або позбавлення його можливості їх реалізації, ступеня вини особи, яка завдала моральної шкоди, якщо вина є підставою для відшкодування, а також з урахуванням інших обставин, які мають істотне значення. Визначаючи розмір відшкодування, ураховують вимоги розумності та справедливості, що зазначено у ст. 23 Цивільного кодексу України [9].

У цивільній справі № 569/15151/17 було проведено судову психологічну експертизу, за результатами якої встановлено, що орієнтовний еквівалент грошової компенсації завданої моральної шкоди в результаті ситуації, що досліджувалася за справою, було визначено у 270 МЗП (тобто 1 126 710 грн). Рівненський міський суд Рівненської області вирішив, що визначення розміру компенсації відшкодування моральної шкоди у сумі 300 000 грн буде достатньо, на його думку саме такий розмір відповідає характеру та обсягу страждань позивача, а також засадам виваженості, законності та справедливості [4]. Тобто орієнтовну суму, визначену висновком експерта, суд знизив на 73%.

У цивільній справі № 761/28634/17 було проведено судову психологічну експертизу, за результатами якої еквівалент грошової компенсації завданої моральної шкоди визначений у 4,5 МЗП (18 778 грн 50 коп.). Шевченківський районний суд м. Києва дійшов висновку, що позивачем доведено завдання моральних

страждань бездіяльністю відповідача, на підставі проведеної у межах розгляду справи експертизи, згідно з якою встановлено наявність причиново-наслідкового зв'язку між шкодою та протиправною бездіяльністю відповідача, та вини відповідача в її завданні, запропоновану висновком експерта суму було задоволено повністю [6].

У цивільній справі № 761/21498/17 було проведено судову психологічну експертизу, за результатами якої еквівалент грошової компенсації завданої моральної шкоди визначено у 27 МЗП (тобто 112 671 грн). Шевченківський районний суд м. Києва вирішив, що в цьому випадку позивачем доведено причиново-наслідковий зв'язок між завданою шкодою та діями з боку відповідачів, які це спричинили. Крім того, позивачем надано докази завдання моральної шкоди. Між тим, не в повній мірі обґрунтовано її розмір, виходячи із засад розумності, виваженості та справедливості. Суд вирішив, що 50 000 грн буде достатньо [7], тобто орієнтовну суму, визначену висновком експерта, було знизено судом на 56%.

У кримінальній справі № 464/3282/19 було проведено судову психологічну експертизу, за результатами якої еквівалент грошової компенсації завданої моральної шкоди визначено у 162 МЗП (тобто 972 000 грн). Беручи до уваги вимоги розумності і справедливості у визначенні розміру морального відшкодування, Сихівський районний суд м. Львова дійшов до висновку, що розмір відшкодування моральної шкоди повинен становити 200 000 грн [5], тобто орієнтовну суму, зазначену у висновку експерта, суд знизив на 80%.

В адміністративній справі № 640/21215/19 було проведено судову психологічну експертизу, за результатами якої еквівалент грошової компенсації завданої моральної шкоди визначено у 81 МЗП (тобто 486 000 грн). Окружний адміністративний суд м. Києва визнав підстави для стягнення з Офісу Генерального прокурора на користь позивача моральну шкоду в розмірі (81×6000) 486 000 грн [3].

Наведене вище свідчить, що суди приймають висновки експертів за результатами проведення судової психологічної експертизи, вважають доведеним наявність моральних страждань, проте еквівалент грошової компенсації завданої моральної шкоди, виходячи із засад розумності, виваженості та справедливості, вважають не повною мірою обґрунтованими.

Отже, прийняття висновку експерта судом можна розглядати як головну та визначальну мету оцінки діяльності експерта. Тому існує нагальна потреба перегляду процедури розрахунку орієнтовного розміру відшкодування моральної шкоди.

Перелік джерел посилання

1. Лоза Ю. Я. Допустимість висновку експерта в адміністративному судочинстві. *Форум права*. 2011. № 2. С. 531–534 URL: <https://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-2/11ljavac.pdf> (дата звернення: 10.02.2022).
2. Савкіна Т. В., Єгорова Т. М., Сліпець О. О. та ін. Методика психологічного дослідження у справах щодо заподіяння моральних страждань особі та відшкодування моральної шкоди. Харків, 2017. 62 с.
3. Рішення Окружного адміністративного суду м. Києва. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101329406> (дата звернення: 10.02.2022).
4. Рішення Рівненського міського суду Рівненської області. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80020195> (дата звернення: 10.02.2022).
5. Рішення Сихівського районного суду м. Львова. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99630316> (дата звернення: 10.02.2022).
6. Рішення Шевченківського районного суду м. Києва. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81170675> (дата звернення: 10.02.2022).
7. Рішення Шевченківського районного суду м. Києва. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85994105> (дата звернення: 10.02.2022).
8. Селина Е. В. Доказывание с использованием специальных познаний по уголовным делам : монография / под ред. А. А. Хмырова. Москва, 2003. 123 с.
9. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV (у ред. від 08.09.2021 р. № 1720-IX). URL: <https://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 10.02.2022).
10. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV (у ред. від 16.11.2021 № 1875-IX). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення: 10.02.2022).

Наталія Василівна Мартиненко,
доктор філософії з публічного правління та адміністрування,
науковий співробітник ННЦ «ICE ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса»
Мін'юсту України, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3234-0689>,
e-mail: natalmartynenko@gmail.com

Критерії визначення розміру грошової компенсації за завдану моральну шкоду

Nataliia Martynenko

Criteria for Determining the Monetary Compensation for Inflicted Moral Damage

Анотація. Проаналізовано чинне вітчизняне цивільне законодавство щодо критеріїв визначення розміру грошової компенсації за завдану моральну шкоду. Зроблено висновок, що зміст цих критеріїв у законодавстві не розкрито, а це спричиняє певні труднощі їх практичного правозастосування.

Ключові слова: моральна шкода, грошова компенсація, судово-психологічна експертиза, душевні страждання, правозастосування, відшкодування збитків.

Abstract. The current domestic civil legislation on the criteria for determining the monetary compensation for inflicted moral damage is analyzed. It is concluded that the content of these criteria in legislation is not disclosed, and thus it results in certain difficulties in their practical law enforcement.

Keywords: moral damage, monetary compensation, forensic psychological examination, mental suffering, law enforcement, compensation.

У деяких зарубіжних країнах інститут компенсації моральної шкоди давно існує та є невід'ємною складовою їх правової системи. В Україні цей інститут перебуває у стані розвитку й вимагає доопрацювання. Компенсація моральної шкоди є не менш необхідною, аніж відшкодування збитків. Проблема визначення розміру компенсації моральної шкоди та критеріїв, що дають змогу доволі точно обчислити її грошовий еквівалент, досі залишається актуальною. Це пов'язано з тим, що питання захисту особистості, її немайнових прав і благ є такими само пріоритетними, як захист прав власності.

За статистикою Міністерства юстиції України, судово-психологічних експертиз за фактами про завдання моральної шкоди 2020 р. призначено 1920, або 3,04 % від загальної кількості позовів про стягнення моральної шкоди (із них у цивільному судочинстві — 892, або 46,45 % від загальної кількості призначених